

ANDTS-undersökning i Kalmar län

Årskurs 9 och gymnasiet år 2 2023

Uppdragsundersökning nr 72

Louise Selling

Innehåll

Inledning.....	3
Sammanfattning.....	5
Läget i Kalmar län 2023.....	6
Utvecklingen i Kalmar län 2015–2023.....	8
Resultat	10
Alkohol.....	10
Narkotika	19
Anabola androgena steroider.....	22
Tobaksanvändning	24
Spel om pengar	29
3-CMC.....	31
Om undersökningen och rapporten	32
Undersökningens genomförande	32
Frågeformulär och data.....	32
Tillförlitlighet	33
Bortfall.....	33
Kontroll och justering av data.....	38
Allmänna kommentarer till tolkningen av resultaten	38
Referenser.....	40
Bilaga 1: Frågeformulär – Kalmar län 2023	
Bilaga 2: Frågeformulär – Riket 2023	
Bilaga 3: Variabeletiketter 2023	
Bilaga 4: Tabeller årskurs 9 – Kalmar län 2023	
Bilaga 5: Tabeller gymnasiet år 2 – Kalmar län 2023	
Bilaga 6: Figurer – Kalmar län 2023	

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

Inledning

Ur ett folkhälsopolitiskt perspektiv är kännedom om människors hälsorelaterade beteenden betydelsefullt. Särskilt ungdomars olika hälsovanor är ofta av stort intresse ur ett preventionshänseende. Detta gäller inte minst användning av alkohol, tobak och andra droger.

Flertalet länder genomför frågeundersökningar om ungdomars ANDT-vanor (alkohol, narkotika, dopning och tobak). Dessa görs ofta i skolmiljö. I Sverige har undersökningar om skolelevs substanserfarenheter genomförts på nationell nivå sedan 1971 i årskurs 9 och sedan 2004 bland elever i årskurs 2 på gymnasiet (se Zetterqvist (red.) 2022). I ANDT-strategin för 2016–2020 (Socialdepartementet 2016) finns ett antal indikatorer utpekade som ska följas, bland annat gällande CAN:s skolundersökningar. Vilka dessa är, samt dess resultat, framgår bland annat i Folkhälsomyndighetens indikatorlabb samt av CAN:s årliga skolrapporter. I den senaste strategin för 2021–2025, liksom i denna rapport, inkluderas även spel om pengar¹ (ANDTS).

Sedan 1990-talet har CAN på uppdrag av kommuner, regioner och länsstyrelser åtagit sig att genomföra utökade datainsamlingar i samband med den ordinarie nationella skolundersökningen. I anslutning till 2023 års skolundersökning om ANDTS-erfarenheter gav Kommunförbundet Kalmar län CAN i uppdrag att genomföra en totalundersökning i årskurs 9 och gymnasiets år 2 i Kalmar län (exkl. Vimmerby Kommun).

I uppdraget ingick att CAN genomför datainsamlingen, sammanställer enkätvaren och levererar dessa digitalt. Utöver det ingår denna rapport, som redovisar undersökningens genomförande, bortfallets fördelning och innehåller kommentarer till de mest centrala resultaten. Av bilagt enkätformulär framgår hur frågorna ställts och av den bifogade programmeringsfilen framgår variablernas etiketter.

Ett viktigt syfte med denna rapport är att jämföra resultaten för ett antal ANDT-indikatorer, samt ett mindre antal extra variabler för alkohol och spel om pengar, i Kalmar län med resultaten i riket. Detta för att ge en bild av hur ANDTS-erfarenheterna i Kalmar län förhåller sig till landet i stort. Ytterligare ett syfte är att tillgängliggöra de övriga enkätresultaten, vilka

---

¹ Riksdagen beslutade 2011 om en samlad strategi, den så kallade ANDT-strategin, för politiken kring alkohol, narkotika, dopning och tobak. De övergripande målen med strategin är att stoppa användningen av narkotika och dopning samt ett minskat tobaksbruk och att minska de medicinska och sociala skador som uppkommer i samband med alkohol (Prop. 2020/21:132). För att kunna följa upp arbetet med strategin skapades ett antal indikatorer av en särskilt utsedd projektgrupp (Socialdepartementet 2013). Strategin gällde för perioden 2016–2020 (Socialdepartementet 2016). I mars 2022 antogs en ANDTS-skrivelse som utgör den nya strategin för 2022–2025 (Socialdepartementet 2022).

redovisas i tabeller (bilaga 4 och 5). Som avslutning på rapporten finns ett metodavsnitt om undersökningens genomförande och tolkning av resultaten.

I samband med att rikets resultat publiceras under senhösten 2023, kompletteras leveransen också med en könsuppdelad tabellbilaga med fullständiga resultat för hela riket.

Sammanfattning

I anslutning till CAN:s nationella skolundersökning 2023 beställde Kommunförbundet Kalmar län en totalundersökning i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Totalt ingick 11 av 12 kommuner i datainsamlingen. Vimmerby kommuns skolor deltog inte årets undersökning.

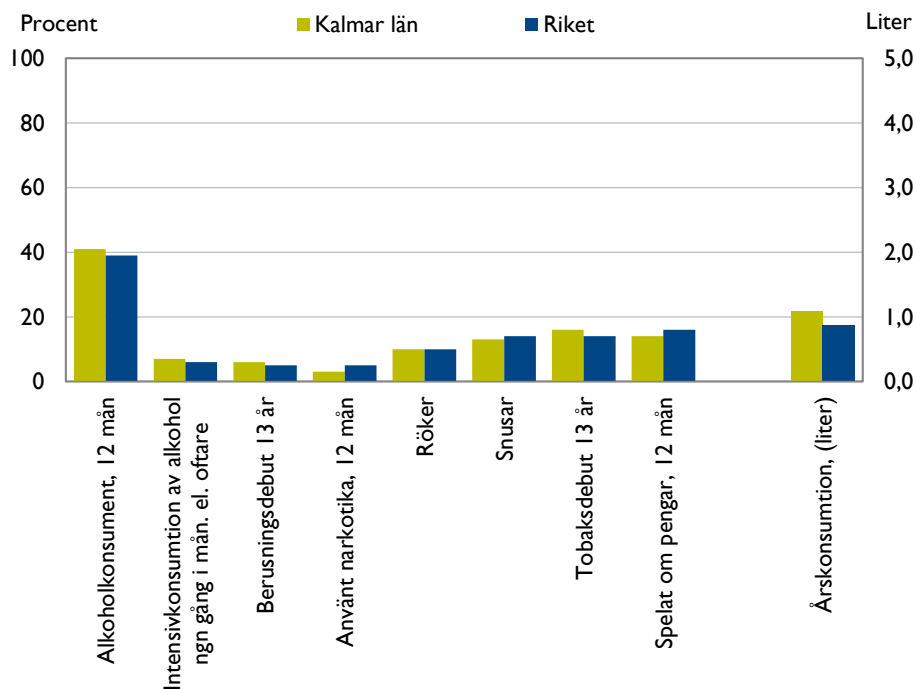
Sammantaget pekar allt på en väl genomförd datainsamling som genererat data av god kvalitet för länet. CAN:s standardprocedur för datainsamlingen har följts utan några kända avvikelser. I jämförelse med den nationella skolundersökningen var elevbortfallet bland elever i årskurs 9 något lägre i Kalmar läns undersökning. Bland gymnasieelever var elevbortfallet däremot marginellt högre i Kalmar län. Klassbortfallet var betydligt lägre, både bland elever i årskurs 9 och gymnasiets år 2, i Kalmar län jämfört med riket.

Värt att notera är att enskilda siffror bör ses som en storleksordning på konsumtionen av en viss substans, än som ett exakt mått på det verkliga beteendet. Därav är det mer meningsfullt att jämföra olika grupper (tex. kön) än att dra slutsatser utifrån enskilda frekvenser. Det är även viktigt att inte dra för långtgående slutsatser vid små differenser, eftersom de oftast inte är signifikanta.

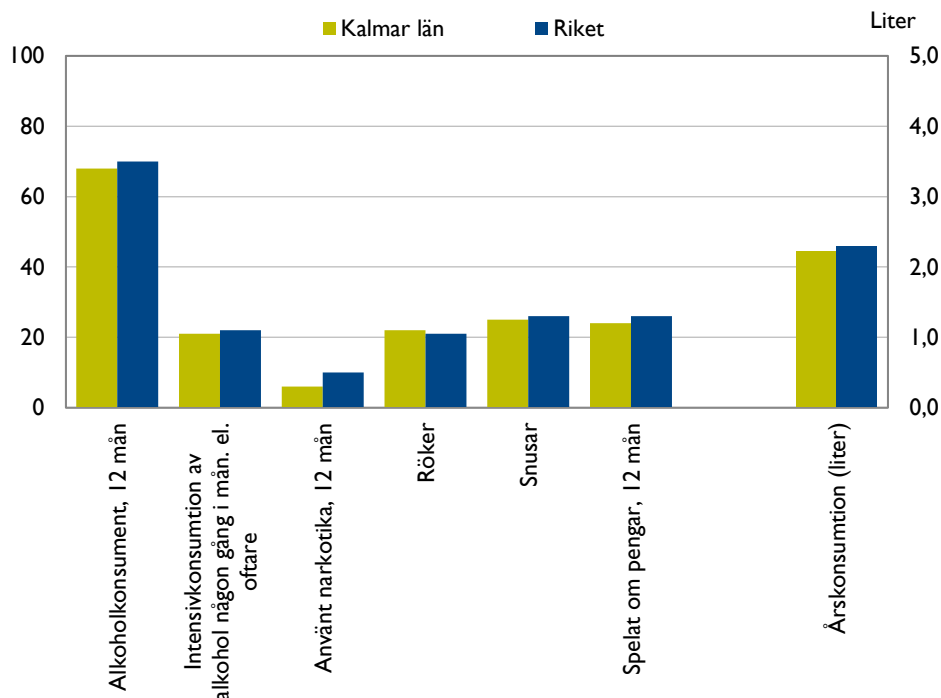
Läget i Kalmar län 2023

För att ge en lättöverskådlig sammanfattning jämförs de centrala resultaten för Kalmar län och riket i figur 1a och 1b.

Sammantaget uppvisade elever i årskurs 9 i Kalmar län och i riket relativt likartade ANTS-erfarenheter (se figur 1a). Det som framträder är dock att elever i Kalmar län ligger något över riksgenomsnittet för några av indikatorerna. Till exempel uppgav 41 procent av niondeklassarna i Kalmar län jämfört med 39 procent i riket att de druckit alkohol senaste 12 månaderna. Vidare var årskonsumtionen i Kalmar län 1,08 liter jämfört med 0,87 liter i riket. Skillnaderna i övrigt är små och handlar enbart om enstaka procentenheter.

Figur 1a. En jämförelse av ANTS-erfarenheter i årskurs 9 mellan Kalmar län och riket. Procent och liter. 2023.

Figur 1b. En jämförelse av ANTS-erfarenheter i gymnasiet år 2 mellan Kalmar län och riket. Procent och liter. 2023.

I figur 1b presenteras en jämförelse av ANTS-erfarenheter mellan elever i gymnasiet år 2 i Kalmar län och riket. Det mönster som framkommer här är att gymnasieeleverna i länet ligger under riksgenomsnittet för majoriteten av de redovisade frågorna. Exempelvis var det 6 procent i Kalmar län, jämfört med 10 procent i riket, som uppgav att de använt narkotika det senaste året. Vidare uppgav 68 procent i Kalmar län, jämfört med 70 procent i riket, att de druckit alkohol senaste 12 månaderna.

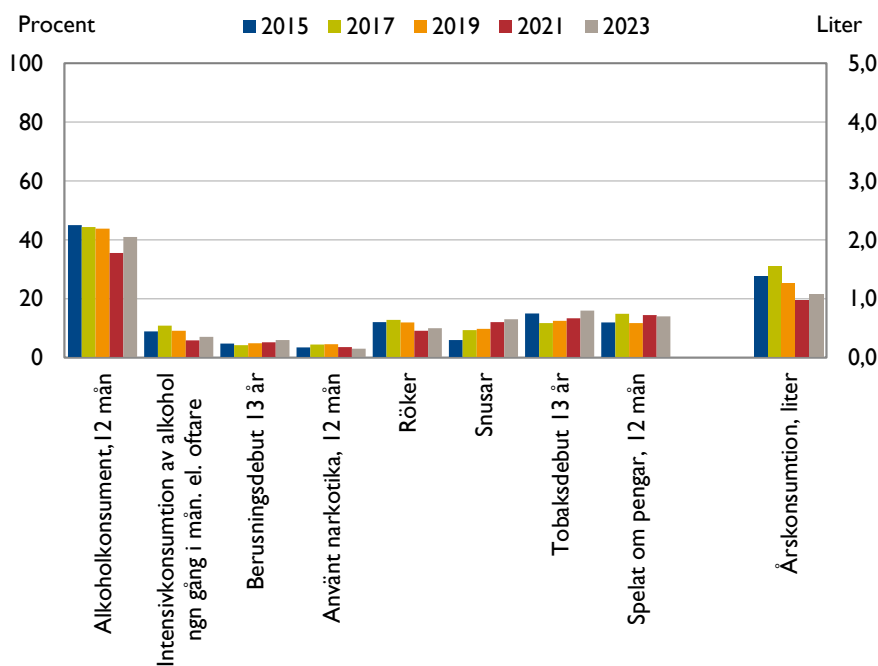
Särskilt för i år, men som inte visualiseras i figurerna 1a och 1b, var att svarsalternativet "3-CMC (kristall/klofedron/synt)" inkluderades i frågan som berör huruvida eleven någon gång använt NPS. I Kalmar län var det knappt en halv procent (0,3) av eleverna i årskurs 9 som använt 3-CMC. Motsvarande värde för riket var 0,4 procent. Bland eleverna i gymnasiet år 2 i Kalmar län var det även här en knappa halv procent (0,4) som uppgav att de använt 3-CMC. Motsvarande andel bland gymnasieeleverna i riket var en halv procent (0,5).

Utvecklingen i Kalmar län 2015–2023

Region Kalmar har återkommande beställt undersökningar av ANDTS-läget bland skolelever, från CAN. I figur 2a presenteras utvecklingen bland elever i årskurs 9 för samma mått som i figur 1a, för åren 2015–2023. Som framgår har utvecklingen bland niondeklassarna varierat något mellan de olika undersökningstillfällena vad gäller de olika måtten. För 2023 kan det dock noteras öknings för flera av de redovisade måtten.

Andelen alkoholkonsumenter, intensivkonsumenter och årskonsumtionen har minskat sedan första undersökningstillfället 2015. Den lägsta nivån avseende de alkoholmåtten uppmättes år 2021. Andelen berusningsdebutanter har inte varierat speciellt mycket utan legat kring 5 procent under åren.

Sett till de niondeklassare som röker sjönk andelen mellan 2017–2021. Därefter har andelen rökare legat ganska stabilt (10 procent år 2023). Det går också att ana en negativ trend vad gäller andelen tidiga tobaksdebutanter som gått upp från 12 procent år 2017 till 16 procent år 2023. När det kommer till de elever i årskurs 9 som snusar har andelen gått upp från 6 procent 2015 till 13 procent 2023. I riket syns en tydlig ökning för snusande, något som hänger samman med att det vita snuset blivit vanligare. Andelen som använt narkotika har under åren 2015–2023 varierat mellan 3 och 5 procent. Även utvecklingen kring spel om pengar har varierat en del mellan åren. Sedan det senaste undersökningstillfället har spel om pengar dock legat stabilt på 14 procent.

Figur 2a. Utvecklingen av ANTS-erfarenheter i årskurs 9 i Kalmar län. Procent och liter. 2015–2023.

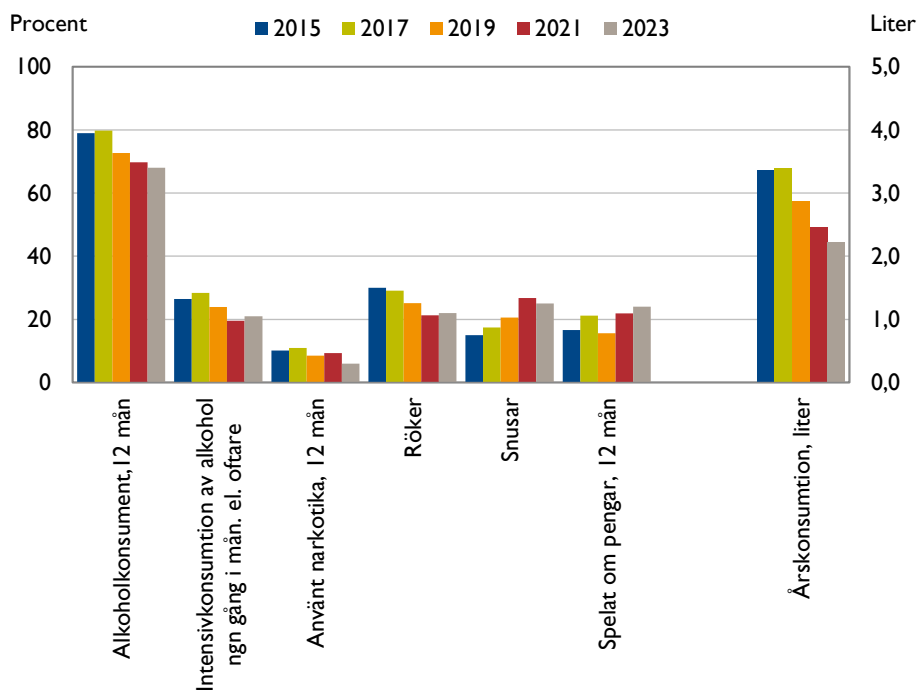

Vidare i figur 2b presenteras utvecklingen för samma mått som i figur 1b, för åren 2015–2023 för elever i gymnasiet år 2. Som framgår i diagrammet har utvecklingen sammanfattningsvis varit positiv, med sjunkande nivåer över tid för flera av måtten. Dock noteras en trendökning med stigande nivåer för snusanvändningen, som gått från 15 procent år 2015 till 25 procent år 2023.

Andelen alkoholkonsumenter och årskonsumtionen av alkohol har visat på en tydlig positiv trend mellan 2015 och 2023. En marginell ökning syns dock för andelen intensivkonsumenter mellan de senaste undersökningstillfällena.

Andelen gymnasieelever som röker sjönk mellan 2015–2021. Därefter har andelen rökare legat ganska stabilt (22 procent år 2023). Andelen som använt narkotika under de senaste 12 månaderna har sjunkit sedan det senaste undersökningstillfället, då andelen gått ner från 9 till 6 procent. När det kommer till gymnasieelever som spelat om pengar de senaste 12 månaderna har andelen varierat mellan åren. Sedan 2019 har andelen gått upp från 16 till 24 procent.

Figur 2b. Utvecklingen av ANTS-erfarenheter i gymnasiet år 2 i Kalmar län. Procent och liter. 2015–2023.

Resultat

Nedan presenteras resultaten från 2023 års undersökning i Kalmar län, i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Resultaten redovisas för 9 av de 15 nationella ANDT-indikatorer som följs i Folkhälsomyndighetens Indikatorlabb² bland ungdomar. Dessutom redogörs även för anskaffning av alkohol, årskonsumtion av alkohol, spel om pengar, samt användning av 3-CMC, vilket är mått som inte ingår i indikatoruppföljningssystemet. Kalmar läns resultat jämförs med de från 2023 års riksundersökning i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Övriga enkätresultat redovisas i tabellbilagorna. Vidare återfinns rapportens samtliga redovisade figurer i bilaga 6 ("Figurer Kalmar län 2023"). När tidigare utveckling i riket kommenteras är resultaten hämtade från rapporten *CAN:s nationella skolundersökning 2022* (Zetterqvist, (red.) 2022).

Alkohol

I följande avsnitt redovisas resultaten för fem olika mått gällande alkohol. Följande tre är indikatorer i ANDT-uppföljningen:

- Andel alkoholkonsumenter
- Andel som har intensivkonsumerat
- Andel som varit berusade när de varit 13 år eller yngre

Övriga mått som redovisas är årskonsumtion i liter ren alkohol och anskaffning av alkoholdrycker.

Alkoholkonsumenter

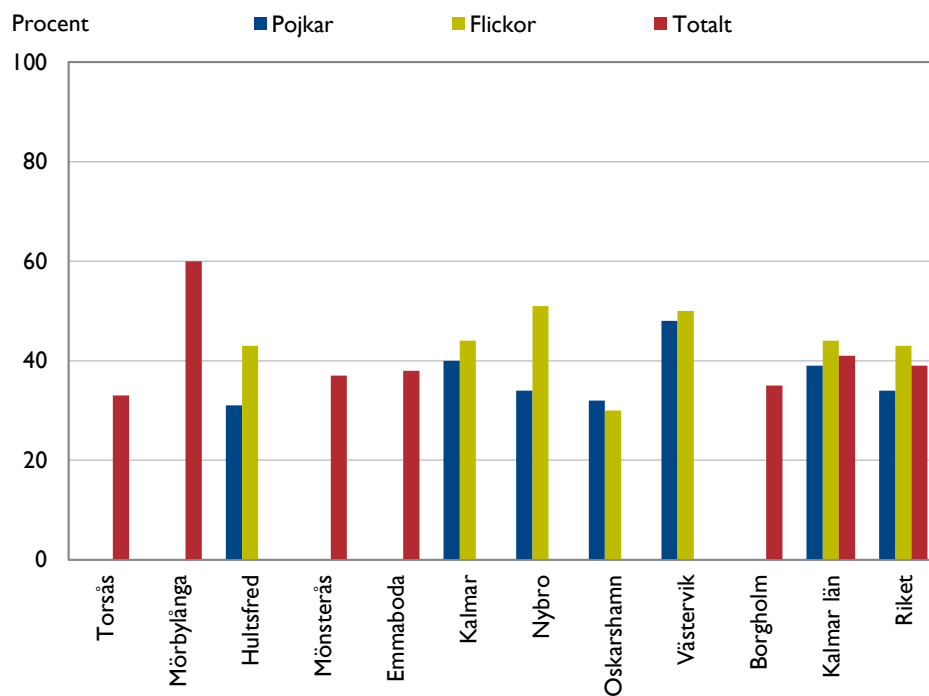
För att bli klassificerad som alkoholkonsument ska frågan "Har du någon gång druckit alkohol?" ha besvarats med att respondenten har druckit alkohol under de senaste 12 månaderna.

På nationell nivå skedde under 2000-talet en minskning av andelen alkoholkonsumenter bland niondeklassarna. Dock har denna tidigare nedgång numera planat ut. Även bland elever i gymnasiet år 2 syntes en minskning av andelen alkoholkonsumenter under 2000-talet. Sedan 2019 har även denna nedgång planat ut.

I figur 3a (se nästa sida) redovisas andelen i årskurs 9 som klassificerats som alkoholkonsumenter i Kalmar län samt i riket. Resultaten visar att det var en något större andel alkoholkonsumenter i Kalmar län i jämförelse med riket (41 respektive 39 procent).

---

² (<http://www.andtuppfoljning.se/indikatorlabbet>).

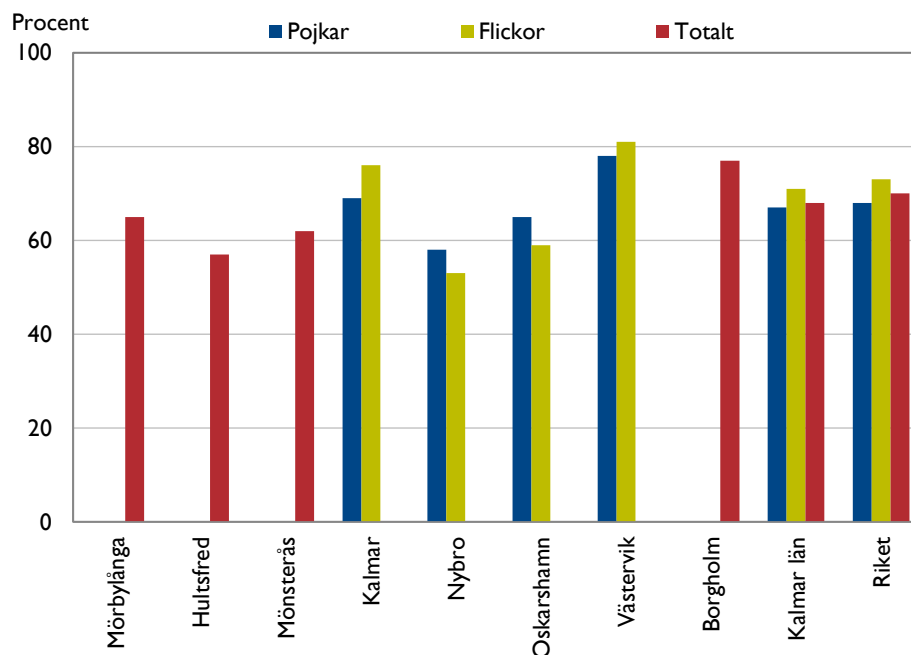

Figur 3a. Andelen alkoholkonsumenter i årskurs 9. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Det är oftast en högre andel flickor än pojkar som klassas som alkoholkonsumenter. Det var det även i årets mätning, både i Kalmar län (44 respektive 39 procent), och riket (43 respektive 34 procent).

I länet var Mörbylånga den kommun som hade högst andel alkoholkonsumenter (totalt 60 procent). Lägst andel uppmättes i Oskarshamn (totalt 31 procent). I de flesta kommunerna var det en högre andel flickor som klassades som alkoholkonsumenter. Ett undantag är Oskarshamn, där det var en något högre andel pojkar som klassades som alkoholkonsumenter (32 respektive 30 procent).

Vidare i figur 3b (se nästa sida) redovisas andelen i gymnasiets år 2 i Kalmar län och i riket som klassificerats som alkoholkonsumenter. Resultaten visar att det var en något mindre andel alkoholkonsumenter i Kalmar län i jämförelse med riket (68 respektive 70 procent). Även här var det en högre andel alkoholkonsumenter bland flickor än bland pojkar, både i Kalmar län (71 respektive 67 procent), samt i riket (73 respektive 68 procent).

Figur 3b. Andelen alkoholkonsumenter i gymnasiet år 2. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

I länet var Västervik den kommun som hade högst andel alkoholkonsumenter (totalt 80 procent), följt av Borgholm (totalt 77 procent). Lägst andel uppmättes i Nybro (totalt 55 procent), följt av Hultsfred (totalt 57 procent). I kommunerna Kalmar och Västervik var det en högre andel flickor än pojkar som klassades som alkoholkonsumenter. Däremot var det en högre andel alkoholkonsumenter bland pojkar än flickor i Nybro och Oskarshamn.

Årskonsumtion

Ett sammanfattande mått på alkoholkonsumtionens omfattning är årskonsumtionen. Det avser den totala konsumerade mängden alkohol för det senaste året. Måttet konstrueras utifrån elevernas uppgifter om kvantiteten per dryckestillfälle för varje enskild alkoholdryck (folköl, starköl, blanddrycker (alkoläsk och starkcider), vin samt sprit), som multipliceras med konsumtionsfrekvensen för de olika dryckerna under de senaste 12 månaderna. Det summeras sedan och resultatet uttrycks i ren alkohol (100 %). Liksom andelen alkoholkonsumenter, har årskonsumtionen bland elever i årskurs 9 och gymnasiet år 2 minskat kraftigt i riket under 2000-talet. Nedgången har dock avstannat något.

I figur 4a (se nästa sida) presenteras niornas genomsnittliga årskonsumtion i liter ren alkohol, uppdelat på typ av dryck. Konsumtionen redovisas fördelad på samtliga elever; alltså även de som inte har druckit alkohol under de senaste

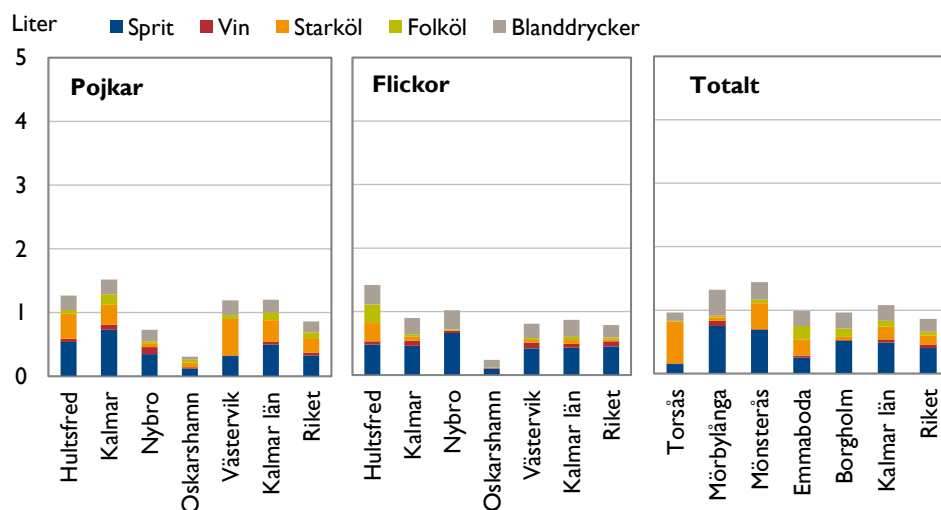

12 månaderna. I Kalmar län uppgick den genomsnittliga årskonsumtionen för eleverna i årskurs 9 till 1,08 liter ren alkohol. Detta var en högre nivå än i riket, som hade en årlig genomsnittskonsumtion på 0,87 liter. I Kalmar län var pojkarnas årskonsumtion högre än flickornas (1,20 liter respektive 0,87 liter). Även i riket var årskonsumtionen i årskurs 9 högre bland pojkarna än bland flickorna (0,87 liter respektive 0,79 liter).

I Kalmar län var årskonsumtionen högst i Mönsterås (1,44 liter). Lägst årskonsumtion uppmättes i Borgholm (0,95 liter), följt av Torsås (0,96 liter). Bland pojkarna i länet rapporterades den lägsta nivån i Oskarshamn (0,32 liter) och den högsta i Kalmar kommun (1,51 liter). Även bland flickorna var den lägsta nivån i Oskarshamn (0,24 liter). Den högsta nivån bland flickor var i Hultsfred (1,42 liter).

Avseende dryckespreferenser bland elever i årskurs 9 i Kalmar län och i riket uppgav både pojkar och flickor att det var vanligast att dricka sprit. Pojkarna i Kalmar län drack betydligt mer starköl och folköl än flickorna i länet. Flickorna i länet drack mer vin och blanddrycker än vad pojkarna gjorde.

Om årskonsumtionen i stället redovisas fördelat på enbart de som uppgett att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna, uppgick den genomsnittliga konsumtionsvolymen bland Kalmar läns niondeklassare till 2,8 liter för pojkar och 1,8 liter för flickor (se tabell 24b i bilaga 4). Motsvarande värden i riket var 2,3 respektive 1,8 liter.

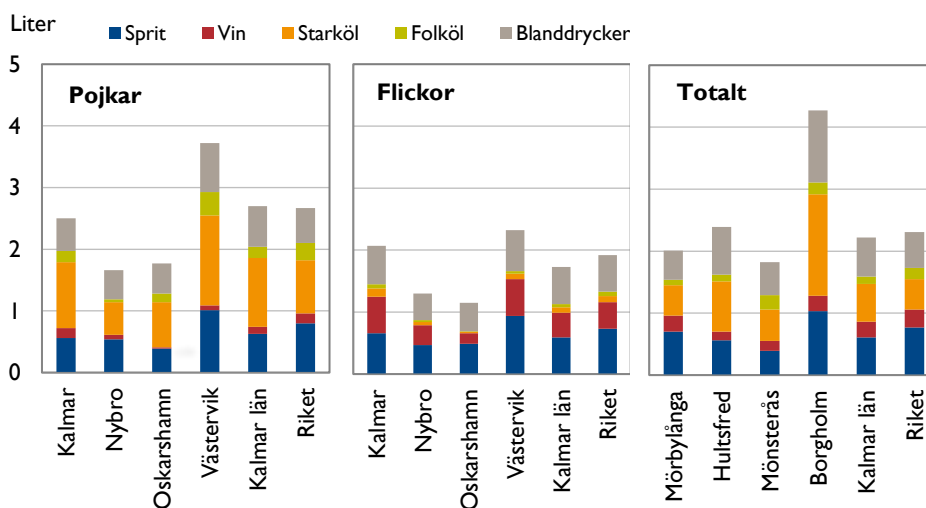
Figur 4a. Den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen i årskurs 9 av respektive alkoholdryck mätt i liter ren alkohol (100%). Kalmar län respektive riket. 2023.

Vidare i figur 4b presenteras gymnasieelevernas genomsnittliga årskonsumtion i liter ren alkohol, uppdelat på typ av dryck (fördelad på samtliga elever). I Kalmar län uppgick den genomsnittliga årskonsumtionen för eleverna i gymnasiet år 2 till 2,22 liter ren alkohol. Detta var något lägre nivå än i riket, som hade en årlig genomsnittskonsumtion på 2,30 liter. I Kalmar län var pojkarnas årskonsumtion högre än flickornas (2,70 liter respektive 1,73 liter). Motsvarande siffror för riket var 2,68 respektive 1,92 liter.

I Kalmar län var årskonsumtionen högst i Borgholm (4,27 liter). Lägst årskonsumtion uppmättes i Mönsterås (1,81 liter). Bland pojkarna var den lägsta nivån i Nybro kommun (1,67 liter). Bland flickorna var den lägsta nivån i Oskarshamn (1,15 liter). Bland både pojkar och flickor var den högsta nivån i Västervik (3,72 respektive 2,31 liter).

Vad gäller dryckespreferenser bland elever i gymnasiet år 2 i Kalmar län var det totalt sett vanligast att dricka blanddrycker, följt av sprit och starköl. Motsvarande vanligaste dryckespreferenserna i riket var sprit, följt av blanddrycker och starköl. Sett till könsskillnaderna i Kalmar län drack pojkarna betydligt mer starköl och folköl än flickorna i länet. Flickorna i länet drack mer vin än pojkarna.

Om årskonsumtionen i stället redovisas fördelat på enbart de som uppgett att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna uppgick den genomsnittliga konsumtionsvolymen bland Kalmar läns gymnasieelever till 3,91 liter för pojkar och 2,45 liter för flickor (se tabell 24b i bilaga 5). Motsvarande värden i riket var 3,86 liter för pojkar och 2,59 liter för flickor.

Figur 4b. Den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen i gymnasiet år 2 av respektive alkoholdryck mätt i liter ren alkohol (100%). Kalmar län respektive riket. 2023.

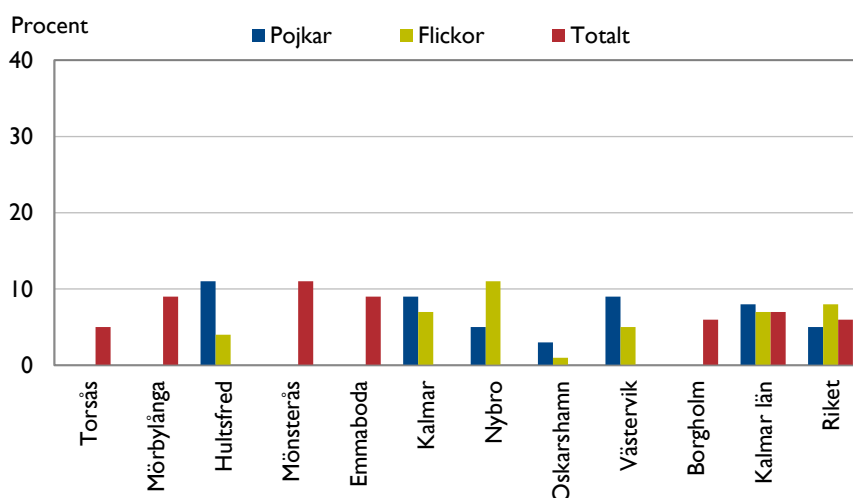
Intensivkonsumtion

Ett sätt att fånga in graden av berusningsdrickande är genom indikatorn intensivkonsumtion. I skolundersökningen definieras detta som att under de senaste 30 dagarna, vid ett och samma tillfälle, ha druckit en alkoholmängd motsvarande minst en helflaska vin (eller fyra burkar starköl, eller fyra burkar blanddrycker, eller sex burkar folköl, eller 25 cl sprit). Dessa exempel motsvarar inte exakt lika stora mängder ren alkohol (100 %), utan syftar till att ringa in en konsumtion av så pass stor alkoholmängd att eleverna förväntas bli påverkade.

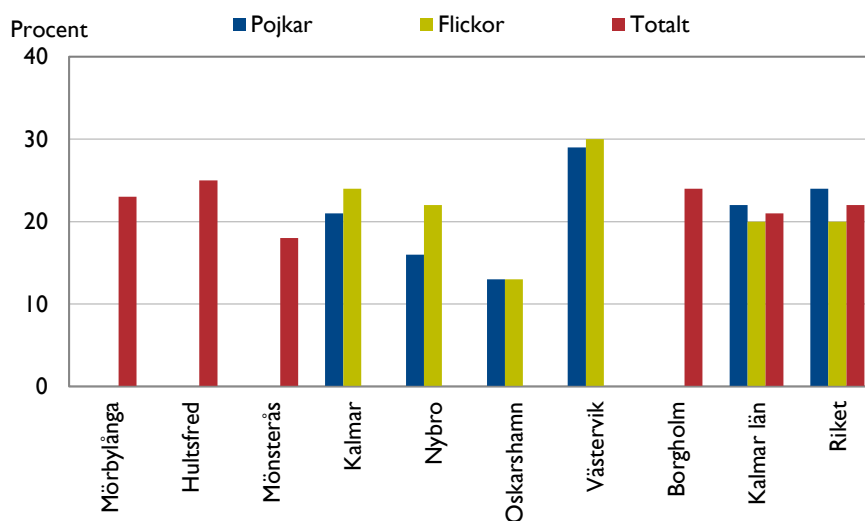
I 2012 års formulärrevidering ändrades frågan om intensivkonsumtion i sådan omfattning att resultaten inte kan jämföras med tidigare år (se Raninen & Nyström 2013). Den nya formuleringen med en längre tidsperiod genererar lägre nivåer. Det är viktigt att ha i åtanke vid eventuella jämförelser med tidigare års undersökningar eller andra studier, där frågan har en annan utformning. Intensivkonsumtionen bland skolelever i riket har tydligt minskat under 2000-talet. Dock har denna tidigare minskning numera planat ut.

Figur 5a visar att andelen månatliga intensivkonsumenter i årskurs 9 inte skilde sig åt nämnvärt mellan elever i Kalmar län och i riket (7 respektive 6 procent). Det var inte heller några direkta skillnader mellan flickorna i länet och riket (7 respektive 8 procent). Bland pojkarna i Kalmar län fanns en något större andel månatliga intensivkonsumenter än i riket (8 respektive 5 procent).

Störst andel månatliga intensivkonsumenter bland niorna uppmättes i Mönsterås (11 procent). Lägst andel uppmättes i Oskarshamn (2 procent). I de flesta kommunerna har pojkarna intensivkonsumerat i högre utsträckning än flickorna. Nybro kommun stack ut vad gäller könsskillnaderna; här var det en högre andel flickor än pojkar som hade intensivkonsumerat (11 respektive 5 procent).

Figur 5a. Andelen elever i årskurs 9 som intensivkonsumerat alkohol någon gång i månaden eller oftare. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Figur 5b. Andelen elever i gymnasiet år 2 som intensivkonsumerat alkohol någon gång i månaden eller oftare. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Figur 5b visar andelen månatliga intensivkonsumenter bland elever i gymnasiets år 2. Vad gäller gymnasieelever som intensivkonsumerat var det nästan ingen skillnad mellan Kalmar län och i riket (21 respektive 22 procent). Bland pojkarna i Kalmar län var det 22 procent som uppgett att de intensivkonsumerat. Motsvarande andel för riket var 24 procent. Vad gäller flickorna var det ingen skillnad mellan Kalmar län och riket (20 procent).

Störst andel intensivkonsumenter bland gymnasieeleverna uppmättes i Västervik på 29 procent. Lägst andel intensivkonsumenter uppmättes i Oskarshamn (13 procent). I majoriteten av kommunerna i länet hade flickorna intensivkonsumerat i högre utsträckning än pojkarna. Undantaget är Oskarshamns kommun, där en lika stor andel pojkar som flickor hade intensivkonsumerat alkohol någon gång i månaden eller oftare (13 procent).

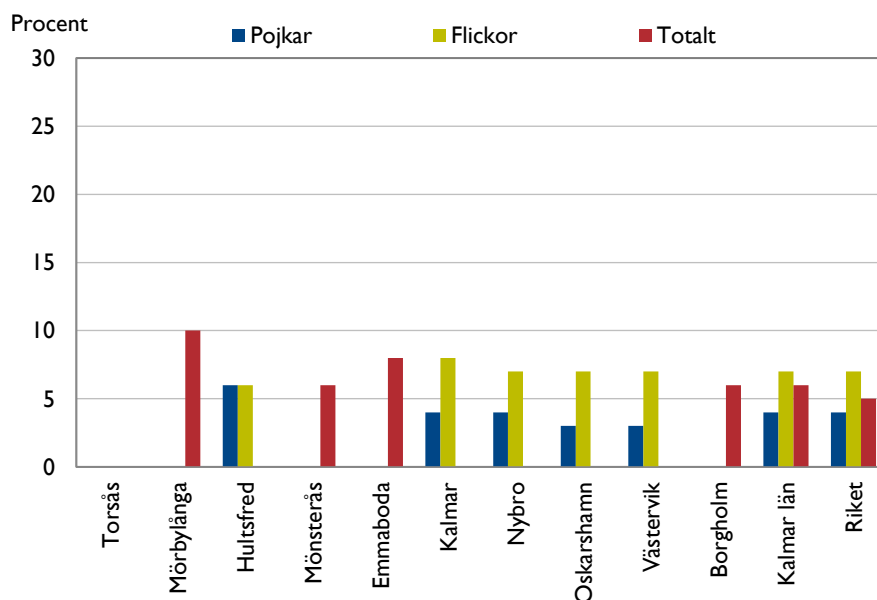
Berusningsdebut

Andelen elever som uppgett att de berusat sig vid 13 års ålder eller tidigare är ingen nationell indikator när det mäts bland gymnasieelever utan endast i årskurs 9. Att det är en indikator just i årskurs 9 är dels för att minska risken för minnesfel, dels för att den årskursen täcker en något större andel av generationen. Därmed ger det den bästa bilden av tidig debut.

Även denna fråga ändrades vid formulärjusteringen 2012. Trots ändringen kan det ändå konstateras att andelen elever i årskurs 9 med tidig berusningsdebut tydligt sjunkit under 2000-talet. De senaste åren har denna tidigare minskning avtagit och legat på ungefär samma nivåer sedan 2015.

Figur 6 visar att andelen elever i årskurs 9 med tidig berusningsdebut inte skiljer sig nämnvärt mellan Kalmar län och riket (6 respektive 5 procent). I Kalmar län var det något vanligare att flickorna uppgav en tidig berusningsdebut jämfört med pojkarna (7 respektive 4 procent). Likadant mönster återfanns i riket (7 respektive 4 procent).

Högst andel med tidig berusningsdebut återfanns i Mörbylånga (10 procent). I Torsås kommun var det inga av eleverna i årskurs 9 som uppgett att de berusat sig vid 13 års ålder eller tidigare. Sett till könsskillnader i Kalmar läns kommuner är det bara i Hultsfreds kommun som det är lika vanligt för pojkar som för flickor med tidig berusningsdebut (6 procent).

Figur 6. Andelen elever i årskurs 9 som varit berusade vid 13 års ålder eller yngre. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Anskaffningssätt

Såväl denna undersökning som flera andra studier har visat att många ungdomar dricker alkohol och att somliga dricker förhållandevis stora volymer. Med beaktande av de åldersrestriktioner som finns i den svenska alkohollagstiftningen ska det inte vara möjligt för dessa ungdomar att själva få tag på alkohol. Det är dock ett faktum att det på flera sätt går att få tag på alkohol, även för ungdomar i förhållandevis låg ålder.

I CAN:s nationella skolundersökning har elever i flera år fått besvara varifrån alkoholen kom senaste gången de drack. I 2022 års frågeformulär ändrades frågeformuleringen och svarsalternativen blev färre. Nedan presenteras svaren på den uppdaterade frågan, vilken alltså skiljer sig från den i tidigare rapporter som CAN levererat till vad gäller Kalmar län.

Av tabell 31a i bilaga 4 och 5 framgår det vem som försett tonåringarna med alkohol senaste gången de drack. Bland eleverna i årskurs 9 i Kalmar län var det vanligaste sättet att få tag på alkoholen från kompis, syskon eller partner (17 procent). Näst vanligast var att ha inte vetat vem som tillhandahöll alkoholen (11 procent). Dessa alternativ var även vanligast i riket (16 respektive 10 procent). Niornas svar i Torsås kommun och Borgholms kommun skiljer sig lite från resterande kommuner i länet. I dessa kommuner uppgav eleverna att det var vanligare att ha inte vetat vem som tillhandahöll alkoholen (16 respektive 15 procent).

Bland eleverna i gymnasiets år 2 i Kalmar län var det vanligaste sättet att få tag på alkoholen från kompis, syskon eller partner (33 procent). Näst vanligast var att få alkoholen från en förälder/vårdnadshavare med lov (18 procent). Dessa alternativ var även vanligast bland eleverna i gymnasiets år 2 i riket (36 respektive 16 procent).

Vad gäller ursprungskällan till den alkohol som skolungdomarna i årskurs 9 dricker så uppgav niorna, både i Kalmar län och riket, att Systembolaget var den vanligaste ursprungskällan (26 respektive 23 procent) (se tabell 32a, bilaga 4). Systembolaget var även den vanligaste ursprungskällan till alkoholen som elever i gymnasiets år 2 dricker (se tabell 32a, bilaga 5). I Kalmar län är andelen som uppgår detta 53 procent. I riket är motsvarande andel 51 procent. Detta förhållande har inte förändrats nämnvärt med den nya frågeformuleringen.

Narkotika

Med narkotika avses i Sverige de preparat som finns upptagna i Läke-medelsverkets föreskrifter om förteckningar över narkotika³. Där förekommer dels sådana medel som är föremål för kontroll enligt internationella överenskommelser (FN:s narkotikakonventioner), dels ett antal medel som enligt svenska bestämmelser ska betraktas som narkotika. Preparaten har olika egenskaper. Gemensamt för dem är att de påverkar centrala nervsystemet. Av det bifogade frågeformuläret framgår det hur narkotika exemplifierats i denna undersökning.

För att mäta narkotikaanvändandet är två mått från skolundersökningen identifierade som indikatorer i ANDT-uppföljningen:

- Att ha använt narkotika någon gång
- Att ha använt narkotika under de senaste 12 månaderna (mäts sedan 2007)

Under 2000-talet har resultaten gällande narkotikaanvändning bland elever i årskurs 9 och gymnasiet år 2 fluktuerat utan att någon tydlig förändringsriktning kunnat avläsas.

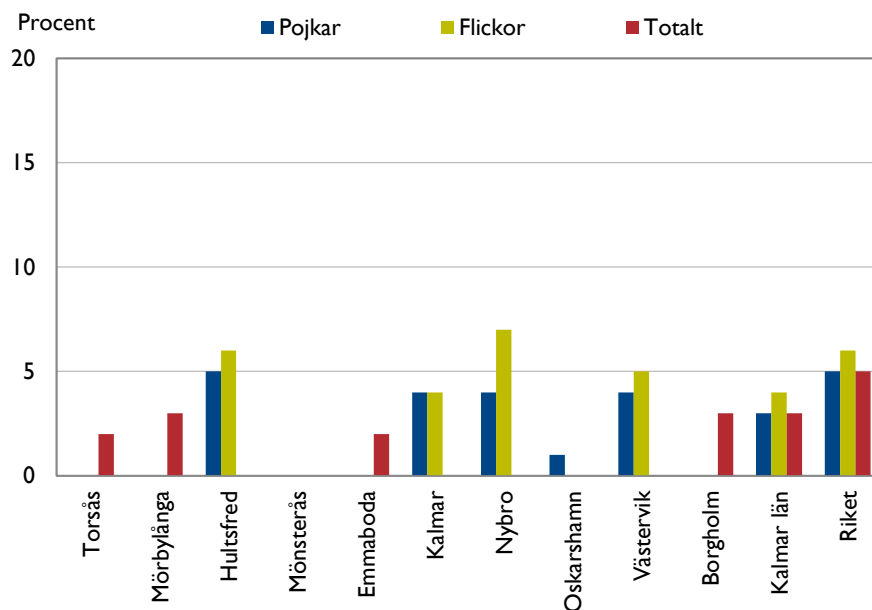
Skillnaden mellan livstids- och tolv månadersmättet är någorlunda konstant bland elever i både årskurs 9 och gymnasiet år 2. Genom åren har det inte uppmätts någon större skillnad mellan pojkar och flickor i riket vad gäller narkotikaprevalens i årskurs 9. Däremot har det visat sig finnas en skillnad mellan pojkar och flickor i gymnasiet år 2. Gymnasiepojkarna har redovisat mer erfarenhet av narkotika än gymnasieflickorna. Vidare är cannabis den vanligaste narkotikan, både bland niondeklassarna och eleverna i gymnasiet år 2.

I Kalmar län uppgav 5 procent av niondeklassarna att de använt narkotika någon gång (se tabell 48a, bilaga 4). Motsvarande siffra för riket var 7 procent. Hultsfred var den kommun i länet där högst andel elever svarat att de använt narkotika någon gång (7 procent). Mönsterås och Oskarshamn var de kommunerna med lägst andel av niondeklassarna som uppgett detta (2 procent).

Vidare i Kalmar län uppgav 3 procent av eleverna i årskurs 9 att de använt narkotika under de senaste 12 månaderna (se figur 7a på nästa sida). Motsvarande andel för riket var 5 procent. I länet fanns en marginell könsskillnad avseende att ha använt narkotika senaste året. Pojkar uppgav detta i något lägre utsträckning än flickor (3 respektive 4 procent). Liknande mönster visade sig även bland pojkar och flickor i riket (5 respektive 6 procent).

---

³ <https://www.lakemedelsverket.se/sv/lagar-och-regler> (Datum: 2021-06-22)

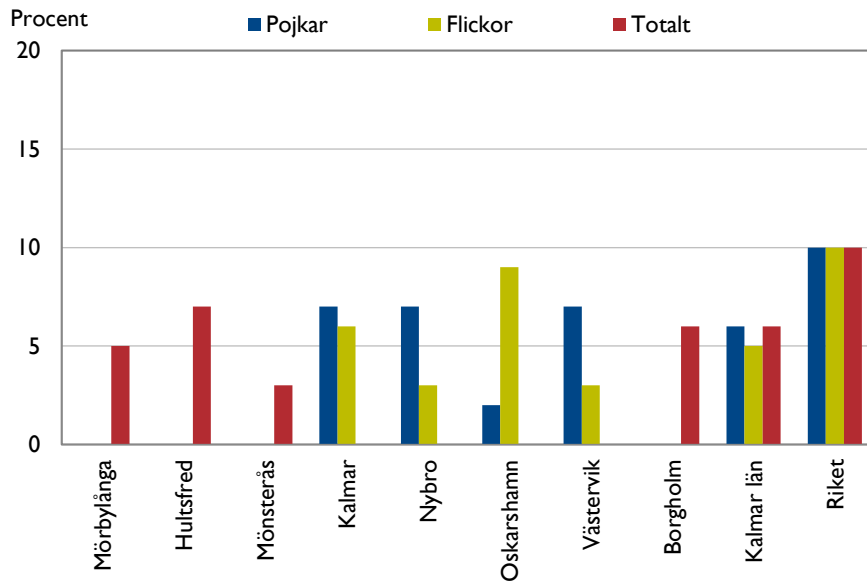
Figur 7a. Andelen elever i årskurs 9 som använt narkotika de senaste 12 månaderna. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Hultsfred, Nybro och Västervik var de kommuner med de högsta andelarna niondeklassare som använt narkotika det senaste året (5 procent). I Mönsterås var det inga elever i årskurs 9 som uppgett detta. Oskarshamn särskiljer sig lite från övriga kommuner då det endast var pojkar i denna kommun som uppgett att de använt narkotika under de senaste 12 månaderna (1 procent).

Bland gymnasieeleverna i länet var det 10 procent som upp gav att de använt narkotika någon gång (se tabell 48a i bilaga 5). Motsvarande siffra för riket var (15 procent). I länet var det en marginell könsskillnad avseende att ha använt narkotika någon gång. Pojkar upp gav detta i något högre utsträckning än flickor (10 respektive 9 procent). I riket fanns ingen könsskillnad bland gymnasieeleverna (15 procent).

Vidare upp gav 6 procent av eleverna i gymnasiets år 2 i Kalmar län att de använt narkotika under de senaste 12 månaderna (se figur 7b på nästa sida). Motsvarande andel för riket var 10 procent. I länet fanns en marginell könsskillnad avseende att ha använt narkotika senaste året. Pojkar upp gav detta i något högre utsträckning än flickor (6 respektive 5 procent). I riket fanns ingen könsskillnad bland gymnasieeleverna (10 procent).

Fördelningen mellan kommunerna var förhållandevis jämn sett till totalen, mellan 5 och 7 procent. Dock fanns vissa undantag. I Mönsterås uppmättes den lägsta andelen elever som uppgett att de använt narkotika det senaste året (3 procent). Även Oskarshamn särskilde sig en aning. Andelen flickor i kommunen som använt narkotika under det senaste året var markant högre (9 procent) jämfört med flickor i länets andra kommuner (mellan 3 och 6 procent).

Figur 7b. Andelen elever i gymnasiet år 2 som använt narkotika de senaste 12 månaderna. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Anabola androgena steroider

Vad gäller dopning redovisas här ett av de två prevalensmått från skolundersökningen som identifierats som indikator i ANDT-uppföljningen:

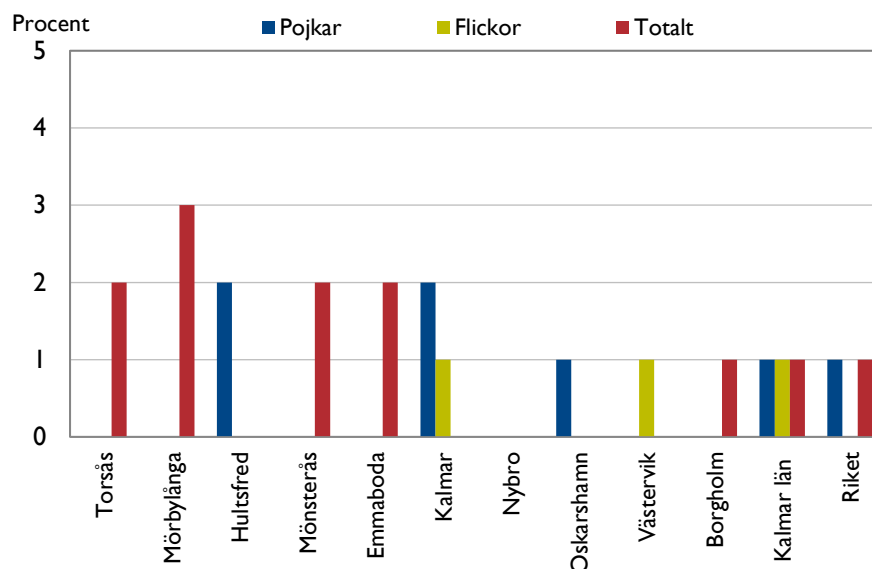
- Att ha använt anabola androgena steroider (AAS) under de senaste 12 månaderna (mäts sedan 2012)

Årserfarenheten av AAS har legat på 1 procent de senaste tio åren i riket, både bland elever i årskurs 9 och i gymnasiets år 2.

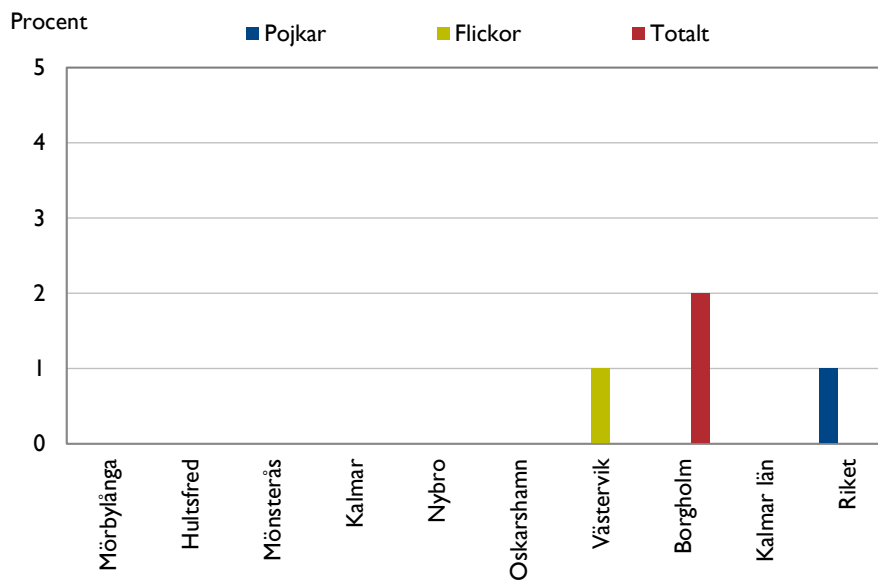
Normalt är det alltså ytterst få elever som uppger att de använt AAS. Så även i årets undersökning. Då andelarna är mycket låga, i både årskurs 9 och gymnasiets år 2, bör det inte dras alltför stora slutsatser om användningen av AAS i länet.

Bland elever i årskurs 9 var det 1 procent, i både Kalmar län och i riket, som uppgav årsprevalens av AAS (figur 8a). Det var lika stor andel pojkar som flickor i länet som uppgett att de använt AAS (1 procent). I riket var motsvarande andel 1 respektive 0 procent.

Jämfört med länets andra kommuner uppgav niondeklassare i Mörbylånga kommun att de använt AAS i något högre utsträckning (3 procent). I Hultsfred och Oskarshamn hade enbart pojkar använt AAS det senaste året, medan det motsatta gällde i Västervik där enbart flickor använt det.

Figur 8a. Andelen elever i årskurs 9 som använt AAS de senaste 12 månaderna. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Figur 8b. Andelen elever i gymnasiet år 2 som använt AAS de senaste 12 månaderna. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Bland elever i gymnasiet år 2 var det 1 procent i riket som uppgav årsprevalens av AAS (figur 8b). I Kalmar län var motsvarande siffra 0 procent.

Sett till Kalmar läns kommuner var Borgholm den kommun med störst andel gymnasieelever som uppgett att de använt AAS det senaste året (2 procent). Likt fördelningen bland könen i årskurs 9, var det även bland gymnasieeleverna i Västerviks kommun endast flickor som uppgett att de använt AAS det senaste året (1 procent).

Tobaksanvändning

För tobak ingår tre mått som är indikatorer i ANDT-uppföljningen:

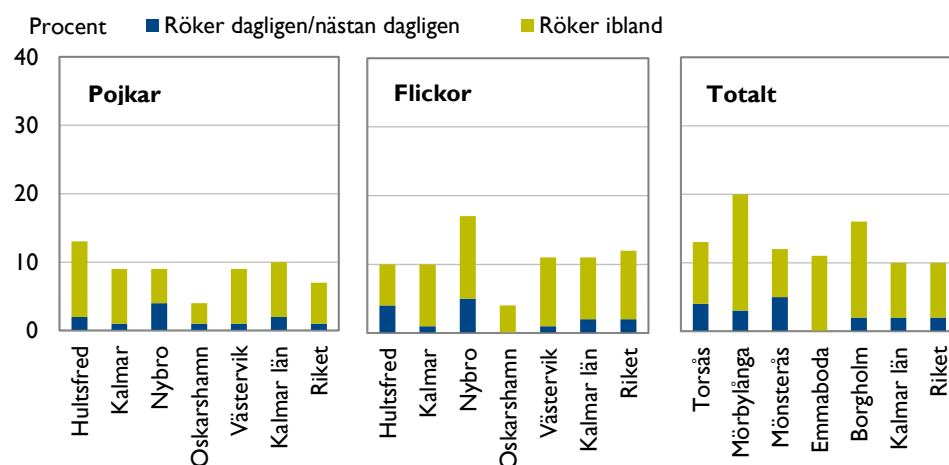
- Att vara rökare
- Att vara snusare
- Andel som tobaksdebuterat vid 13 år eller yngre

Den sistnämnda är en indikator i årskurs 9. Däremot är det inte en indikator i gymnasiet.

Rökare

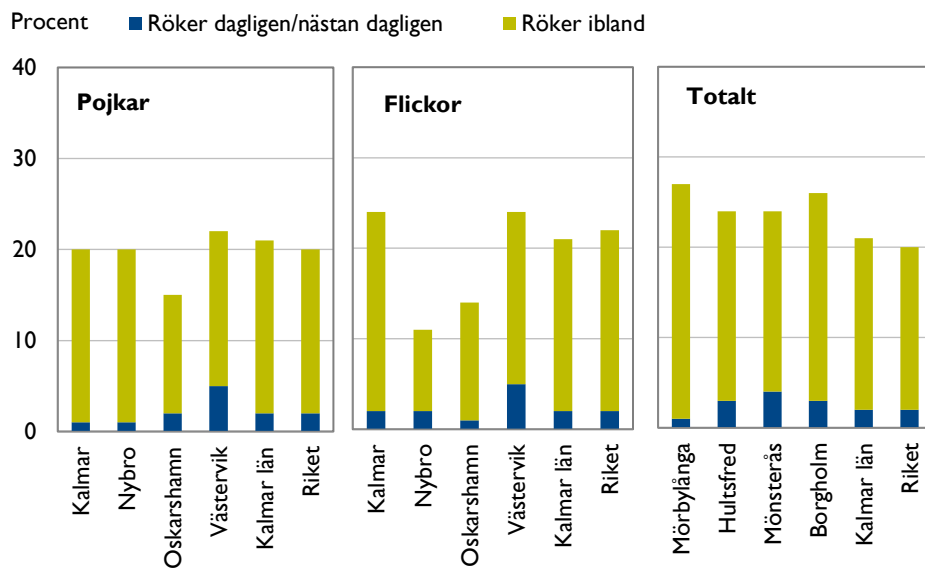
Som rökare räknas de elever som har uppgett att de har rökt under de senaste 12 månaderna och även svarat att de fortfarande röker. Detta skiljer sig mot perioden före 2012, då det inledande 12-månadersfiltret saknades. Förändringen med den något snävare definitionen gör att rikets tidsserie över rökare brutits. Sedan 1970-talet har rökningen minskat kraftigt bland svenska skolungdomar. Särskilt stor har nedgången varit under 2010-talet. Minskningen har skett både bland pojkar och flickor. Dock var det en liten uppgång bland gymnasieeleverna år 2022 jämfört med året innan.

Andelen rökare i årskurs 9 presenteras i figur 9a. I Kalmar län var flickor rökare i något högre utsträckning än pojkar (11 respektive 9 procent). Motsvarande siffror för riket var 12 respektive 7 procent. Det var, såväl i länet som i riket, vanligare att röka sporadiskt än att röka frekvent. Högst andel rökare hade Mörbylånga (19 procent). Emmaboda hade lägst nivå (11 procent). I Emmaboda svarade niorna dessutom endast att de röker ibland. Den kommun med högst andel rökare bland pojkar var Hultsfred (13 procent). Nybro var den kommun med högst andel rökare bland flickor (17 procent).

Figur 9a. Andel rökare i årskurs 9, inklusive hur stor andel som röker dagligen/nästan dagligen. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Figur 9b. Andel rökare i gymnasiet år 2, inklusive hur stor andel som röker dagligen/nästan dagligen. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

I figur 9b presenteras andelen rökare bland elever i gymnasiets år 2.

I Kalmar län var det ingen könsskillnad avseende andelen rökare (22 procent).

Däremot var flickorna i riket rökare i något högre utsträckning än pojkarna (22 respektive 20 procent). Det var, såväl i länet som i riket, vanligare att röka ibland än att röka dagligen/nästan dagligen.

Högst andel rökare uppmättes i Mörbylånga (27 procent). Lägst andel rökare uppmättes i Hultsfred (24 procent). Den kommun med högst andel rökare bland pojkar var Västervik (22 procent). Lägst andel rökare bland pojkar hade Oskarshamn (15 procent). Vad gäller flickorna så var det högst andel rökare i kommunerna Kalmar och Västervik (24 procent). Den lägsta andelen rökare bland flickor fanns i Nybro kommun (11 procent).

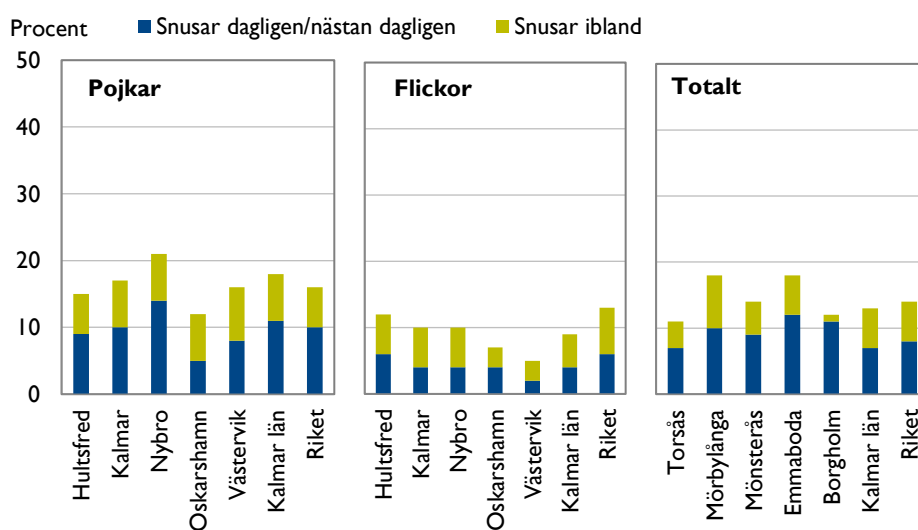
Snusare

Även begreppet snusare omdefinierades i enlighet med att ANDT-uppföljningsindikatorerna infördes. Den nya definitionen följer samma mönster som för rökare, det vill säga att endast de som svarat att de snusat under de senaste 12 månaderna och fortfarande snusar räknas in. Liksom för rökningen, ledde förändringen till tidsseriebrott. Det kan ändå noteras att snusningen minskade något under 2000-talet. Dock planade minskningen ut vid 2012. Sedan 2017 har det skett en relativt kraftig uppgång.

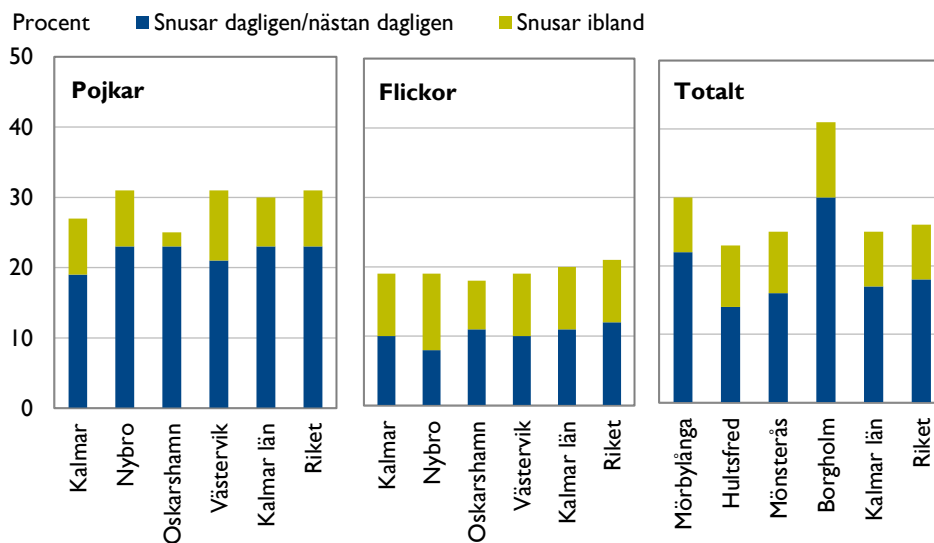
I figur 10a redovisas andelen elever i årskurs 9 som snusar. I Kalmar län var andelen som snusar 13 procent. Motsvarande andel för riket var 14 procent. Pojkarna i Kalmar län var i mycket högre utsträckning snusare jämfört med flickorna i länet (17 respektive 9 procent). Motsvarande andel i riket var 16 respektive 13 procent.

Bland pojkarna i Kalmar län var det mer vanligt förekommande att snusa frekvent än sporadiskt (11 respektive 7 procent). Motsvarande andel för flickorna i länet var 4 respektive 5 procent. Bland pojkarna i riket var det även här en större andel som uppgav att de snusar frekvent än vad det var som snusade sporadiskt (10 respektive 6 procent). Det var ungefär lika vanligt för flickorna i riket att snusa frekvent som att snusa sporadiskt (6 respektive 7 procent).

Högst andel elever i årskurs 9 som snusar uppmättes i Mörbylånga och Emmaboda (18 procent). Torsås hade lägst nivå av snusning (11 procent). Nybro kommun hade högst andel snusande pojkar (21 procent). Hultsfred hade högst andel snusande flickor (11 procent).

Figur 10a. Andel snusare i årskurs 9, inklusive hur stor andel som snusar dagligen/nästan dagligen. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Figur 10b. Andel snusare i gymnasiet år 2, inklusive hur stor andel som snusar dagligen/nästan dagligen. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Vidare i figur 10b presenteras andelen elever i gymnasiets år 2 som snusar. I Kalmar län var andelen som snusar 25 procent. Motsvarande andel för riket var 26 procent. Både i länet, såväl som i riket, var pojkarna i mycket högre utsträckning snusare än flickorna. I länet snusade 30 procent av pojkarna och 20 procent av flickorna. Motsvarande andel i riket var 30 respektive 21 procent. Bland gymnasieelever, i såväl länet som i riket, var det mycket vanligare att snusa dagligen/nästan dagligen än vad det var att snusa ibland.

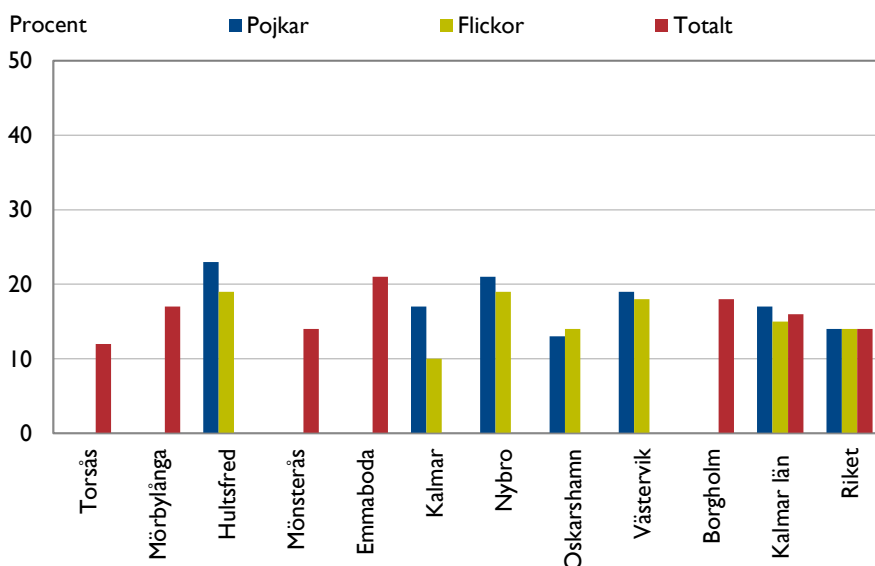
Högst andel snusare bland gymnasieeleverna uppmättes i Borgholm (41 procent). Den kommun som rapporterade lägst nivå av snusning var Hultsfred (23 procent). Vidare var Västervik och Nybro de kommuner med högst andel snusare bland pojkarna (31 procent). Sett till hur stor andel av flickorna som snusar rapporterades det ingen skillnad mellan kommunerna. I varje kommun var det 19 procent snusande flickor.

Tobaksdebut

Även niornas debutålder för tobaksanvändning med cigaretter eller snus bevakas i ANDTS-strategin. Tobaksdebut med cigaretter före fjorton års ålder visade på en minskning under 2000-talet, dock bara fram till år 2017 då nedgången avstannade. Att debutera med snus före 14 års ålder hade också en nedgång från 2010 (då frågan infördes) fram till år 2017. Därefter har det skett en statistiskt signifikant ökning av tidig snusdebut. Det bör observeras att även tobaksfritt men nikotinhaltigt snus (så kallat vitt snus) kan ingå i snuskategorin, efter introduktionen 2016.

Av figur 11 framgår andelen elever i årskurs 9 med tidig tobaksdebut (snus eller cigaretter). Resultaten visar att 16 procent av eleverna i årskurs 9 i Kalmar län hade använt tobak (inklusive vitt snus) vid 13 års ålder eller tidigare, vilket var av något högre nivå jämfört med riket (14 procent). I länet var det aningen vanligare med tidig tobaksdebut bland pojkarna än bland flickorna (17 respektive 15 procent). I riket var det lika vanligt för pojkarna som för flickorna med tidig tobaksdebut (14 procent).

Hultsfred och Emmaboda var de kommuner som uppmätte högst nivå av tidig tobaksdebut (21 procent). Den lägsta nivån uppmättes i Torsås kommun (12 procent).

Figur 11. Andelen elever i årskurs 9 som tobaksdebuterat vid 13 års ålder eller yngre. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

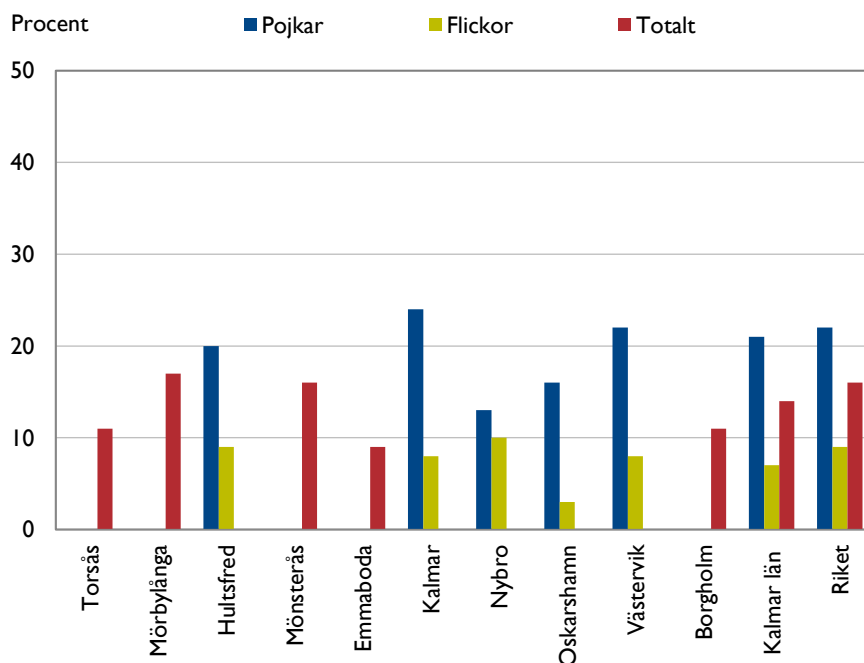

Spel om pengar

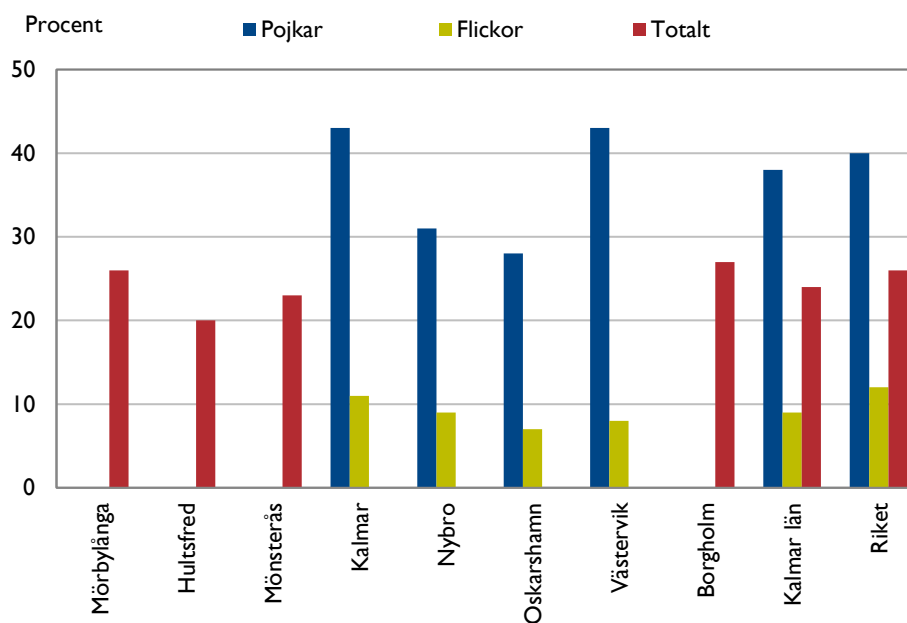
Spel om pengar innefattar lotteri, vadhållning, kombinationsspel och pyramidspel. De kan spelas både fysiskt och online. Då det finns en risk att spel om pengar kan leda till sociala och hälsomässiga konsekvenser utgör det en folkhälsofråga, och inkluderades därför i ANDTS-strategin för 2022–2025 (Socialdepartementet, 2022). Mellan 2012 och 2019 sjönk andelen som spelat om pengar under de senaste 12 månaderna. Därefter har det skett en ökning både bland pojkarna och flickorna i årskurs 9 och gymnasiets år 2.

I Kalmar län uppgav 14 procent av eleverna i årskurs 9 att de har spelat om pengar under de senaste 12 månaderna (figur 12a). Det är en stor skillnad mellan pojkarna och flickorna (21 respektive 7 procent). I riket uppgav 16 procent av eleverna i årskurs 9 att de spelat om pengar de senaste 12 månaderna. Även i riket syns en skillnad mellan pojkarna och flickorna (22 respektive 9 procent).

Högsta andelen bland niondeklassarna som spelat om pengar det senaste året uppmättes i Mörbylånga (17 procent) och den lägsta andelen i Emmaboda (9 procent). I alla kommuner i länet, liksom för hela Kalmar län, var det främst pojkar som hade erfarenhet av spel om pengar.

Figur 12a. Andelen elever i årskurs 9 som har spelat om pengar de senaste 12 månaderna. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Figur 12b. Andelen elever i gymnasiet år 2 som har spelat om pengar de senaste 12 månaderna. Kalmar län respektive riket. Procent. 2023.

Det var en något lägre andel bland elever i gymnasiets år 2 i Kalmar län jämfört med riket som uppgav att de spelat om pengar de senaste 12 månaderna (24 respektive 26 procent) (figur 12b). Både i länet, såväl som i riket, uppgav pojkarna i högre utsträckning att de spelat om pengar det senaste året än flickorna. I länet hade 38 procent av pojkarna och endast 9 procent av flickorna uppgett att de spelat om pengar det senaste året. Motsvarande andel i riket var 40 respektive 12 procent.

Högsta andelen bland gymnasieeleverna som spelat om pengar det sista året uppmättes i Kalmar och Borgholm (27 procent). Den lägsta andelen bland gymnasieeleverna som spelat om pengar det sista året uppmättes i Oskarshamn (18 procent). Som bland niorna, var det även bland gymnasieeleverna i såväl kommunerna i länet och hela Kalmar län, främst pojkarna som hade erfarenhet av spel om pengar.

3-CMC

3-CMC, även kallat kristall, klofedron eller synt är en syntetisk narkotika som år 2019 klassades som olaglig i Sverige (SFS 1992:1554). I helt ren form ser 3-CMC ut som ett vitt finfördelat pulver eller små vita kristaller. 3-CMC finns även som tabletter eller kapslar, samt som vätska. Denna relativt nya narkotika tillhör gruppen syntetiska katinoner vars effekter påminner om amfetamin. Vanliga negativa hälsoeffekter som påvisats vid intag av syntetiska katinoner är takykardi (onormalt hög hjärtfrekvens), högt blodtryck, kramper, paranoia, hallucinationer och aggressivitet (EMCDDA 2022).

I 2023 års nationella skolundersökning inkluderades svarsalternativet ”3-CMC (kristall/klofedron/synt)” till frågan som berör huruvida eleven någon gång använt NPS (ny psykoaktiv substans, även kallat RC-drog, nätdrog, designerdrog mm.).

I Kalmar län var det knappt en halv procent (0,3) av eleverna i årskurs 9 som använt 3-CMC, (se tabell 44a och b i bilaga 4). Det var 0,3 procent bland pojkarna och 0,2 procent bland flickorna som uppgett detta. I riket var det 0,4 procent bland niorna i riket som uppgett användning av 3-CMC. Även här var könsskillnaderna små (0,3 procent bland pojkarna och 0,5 procent bland flickorna).

Bland elever i gymnasiets år 2 i Kalmar län var det knappt en halv procent (0,4) som svarat att de använt 3-CMC, (se tabell 44a och b i bilaga 5). Motsvarande andel bland gymnasieelever i riket var en halv procent (0,5). I Kalmar län var det ingen större skillnad mellan pojkar och flickor som använt 3-CMC (0,3 respektive 0,4 procent). Bland gymnasiepojkarna i riket var det 0,3 procent som uppgett att de använt 3-CMC och bland gymnasieflickorna i riket hade 0,7 procent uppgett detta.

Om undersökningen och rapporten

Undersökningens genomförande

Undersökningen i Kalmar län genomfördes som en totalundersökning av samtliga klasser i årskurs 9 och gymnasiets år 2, i 11 av 12 av Kalmar läns kommuner. Vimmerby kommuns skolor deltog inte i årets undersökning. Undersökningsmaterialet tillgängliggjordes skolorna under vecka 9 och datainsamlingen pågick under veckorna 10–17 (6 mars–28 april).

Eleverna fick besvara en webenkät och försågs med instruktioner samt inloggningskoder till denna. Innan materialet postades till skolorna informerades rektorerna om undersökningen. Enligt CAN:s instruktioner fungerar lärarna som undersökningsledare och enkäterna besvaras i klassrummen vid liknande förhållanden som vid ett prov. När enkäten är besvarad skickar eleven in enkäten digitalt. Det är frivilligt att delta. Om en elev inte vill medverka skickar hen in den digitala enkäten utan att ha fyllt i den. Eleverna informeras om att svaren endast används för statistiska bearbetningar och att inga resultat från enskilda klasser redovisas.

Läraren ombeds att inte gå omkring i klassrummet under genomförandet samt att fylla i en klassrapport, där bland annat antal frånvarande elever noteras. För mer information om skolundersökningarnas genomförande, se *Så görs CAN:s skolundersökning* (Gripe 2013).

Frågeformulär och data

Frågeformuläret (bilaga 1) som elever i Kalmar län besvarade var nästintill identiskt med det som användes i riksundersökningen (bilaga 2). Skillnaden var att eleverna i länet fick uppge boendekommun.

En datafil medföljer rapporten. I denna ingår samtliga enkätfrågor samt skolenhetsnamn när så är möjligt. För att skydda elevernas anonymitet lämnar CAN inte ut data med någon variabel som hjälper till att identifiera skolor med färre än 40 inskrivna elever per kön och årskurs. Datafilen är strukturerad så att de variabler som redovisar bakgrundsinformation på skolnivå och liknande kommer först. Därefter kommer samtliga frågor i den ordning de ställts i formuläret och slutligen följer variabler som konstruerats i efterhand. Medföljande bilaga 3 beskriver variablernas etiketter ("Variabeletiketter 2023").

Tillförlitlighet

I olika frågeundersökningar riktade till den vuxna befolkningen har det visat sig att det kan finnas en ovilja bland respondenterna att redovisa känsliga förhållanden samt att de, medvetet eller omedvetet, tenderar att underskatta sin konsumtion av till exempel alkohol och tobak. Att liknande tendenser kan förekomma bland ungdomar är troligt. Det kan således inte uteslutas att somliga elever i denna undersökning rapporterat en för låg konsumtion av olika substanser (så kallad underrapportering). I synnerhet kan detta gälla olagliga och känsligare beteenden. Även motsatsen kan förekomma, det vill säga att respondenterna uppger en för hög konsumtion (så kallad överrapportering) (Johnson 2014).

För att minska risken för att elever inte svarar sanningsenligt, ska en lärare vara närvarande, men inte gå omkring i klassrummet. Läraren ska bland annat motverka störande moment och se till att undersökningen i övrigt utförs enligt CAN:s instruktioner. Anonymiteten är mycket viktig för att svaren ska vara sanningsenliga. Lärarna ska se till att eleverna sitter så att de inte kan se varandras skärmar och det framhålls i instruktionerna att elevernas svar inte kan spåras och att klassredovisningar inte görs. När datamaterialet bearbetas genomförs kontroller för att hitta uppenbart undermåligt eller oseriöst besvarade enkäter.

Trots dessa rutiner går det inte att helt utesluta att några elever svarat oseriöst, men åtgärder har alltså vidtagits för att så långt som möjligt hantera denna typ av problem.

Bortfall

Ett problem i samband med surveyundersökningar utgörs av bortfallet, det vill säga personer som skulle ha besvarat formuläret men som av olika skäl inte gjorde det. Ett omfattande bortfall kan ha betydelse för de insamlade resultatens giltighet och måste därmed alltid beaktas när resultaten tolkas. I skolundersökningar finns två huvudtyper av bortfall. Den ena utgörs av elever vars klasser inte deltagit i undersökningen (så kallat klassbortfall) och den andra av elever som var frånvarande i samband med datainsamlingen eller av andra anledningar inte ingår i databearbetningen (så kallat elevbortfall).

I tabell A visas en översikt av klassbortfallet och elevbortfallet, samt antalet elever som ligger till grund för resultatredovisningen. Bland elever i årskurs 9 i Kalmar län var klassbortfallet 5 procent och elevbortfallet uppgick till 20 procent. Motsvarande för andel för riket var 20 respektive 22 procent. Vidare var klassbortfallet 10 procent och elevbortfallet var 21 procent bland elever i gymnasiet år 2 i Kalmar län. Motsvarande andel för riket var 15 respektive 20 procent. Antalet formulär som låg till grund för analyserna i Kalmar län var i årskurs 9, 1 877 stycken, och i gymnasiet år 2 var det 1 782. Motsvarande antal i riket var 5 181 respektive 5 087.

Tabell A. Antal elever i resultatredovisningen respektive klass- och elevbortfall i procent. Kalmar län och i Riket. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. 2023.

	Antal elever i resultatredovisningen			Klassbortfall	Elevbortfall ^{b)}
	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	(%)	(%)
Årskurs 9					
Kalmar län	919	881	1 877	5	20
Riket	2 559	2 477	5 181	20	22
Gymnasiet år 2					
Kalmar län	872	836	1 782	10	21
Riket	2 414	2 578	5 087	15	20

a) Inklusive elever som angett "annan könsidentitet" eller ej besvarat frågan.

b) Frånvarande elever i de medverkande klasserna samt närvarande elever som avstått från att delta.

Klassbortfallet beskrivs mer ingående i tabell B. I Kalmar län var det 5 klasser i årskurs 9 som inte deltog i undersökningen, vilket motsvarade ett klassbortfall på 5 procent. För riket var klassbortfallet 68 till antalet (20 procent). I gymnasiet år 2, i Kalmar län, var det 14 klasser som inte medverkade i undersökningen (10 procent). Motsvarande för riket var 52 till antalet (15 procent).

Tabell B. Antal klasser i urvalet och antal klasser som ej deltagit. Totalt klassbortfall i procent. Kalmar län och Riket. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. 2023.

Årskurs 9	Kalmar län	Riket
Antal klasser i urvalet (exkl. felaktiga skolor)	109	348
Antal klasser som ej deltagit	5	68
Klassbortfall, totalt	5%	20%
Gymnasiet år 2	Kalmar län	Riket
Antal klasser i urvalet (exkl. felaktiga skolor)	144	343
Antal klasser som ej deltagit	14	52
Klassbortfall, totalt	10%	15%

Elevbortfallet redovisas mer detaljerat i tabell C. I detta bortfall ingår frånvarande elever och närvarande elever som avstått från att delta.

Frånvaro vid undersökningstillfället utgjorde den helt klart största delen av elevbortfallet, jämfört med hur många som aktivt valde att inte delta eller blev bortfiltrerade. Det var 20 procent bland niondeklassare och 21 procent bland elever i gymnasiets år 2 som var frånvarande vid undersökningstillfället i Kalmar län. Motsvarande andel för riket var 22 respektive 20 procent. I Kalmar län var det 1 elev i årskurs 9 som aktivt avstod från att delta, likaså i gymnasiets år 2. Det var i riket 3 elever i årskurs 9 som aktivt avstod från att delta och i gymnasiets år 2 var det 2 elever.

Utöver detta framgår även i tabell C andelen enkäter som har filtrerats bort på grund av undermåliga eller oseriösa svar. Både i Kalmar län och i riket var det 1 procent bortfiltrerade enkäter i årskurs 9. Likaså var det för gymnasiets år två i Kalmar län och i riket (1 procent). För riket är detta den vanliga nivån avseende bortfiltrerade elever.

Tabell C. Elever i undersökningen och totalt elevbortfall ^{a)}. Antal och procent. Kalmar län och Riket. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. 2023

	Kalmar län		Riket	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Årskurs 9				
Elever i urvalet	2 506	-	8 672	-
Elever i deltagande klasser ^{b)}	2 364	-	6 715	-
Elever i resultatredovisningen	1 877	-	5 181	-
Frånvarande elever	467	20%	1 459	22%
Elever som aktivt avstått från att delta	1	0%	3	0%
Elevbortfall	468	20%	1 462	22%
Bortfiltrerade enkäter	19	1%	72	1%
	Kalmar län		Riket	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Gymnasiet år 2				
Elever i urvalet	2 525	-	7 788	-
Elever i deltagande klasser ^{b)}	2 273	-	6 424	-
Elever i resultatredovisningen	1 782	-	5 087	-
Frånvarande elever	475	21%	1 275	20%
Elever som aktivt avstått från att delta	1	0%	2	0%
Elevbortfall	476	21%	1 277	20%
Bortfiltrerade enkäter	15	1%	60	1%

a) I elevbortfallet ingår frånvarande elever samt närvarande elever som avstått från att delta.

b) Antal elever i deltagande klasser består av inkomna enkäter samt lärarnas rapportering av frånvarande elever. Informationen om frånvarande elever rapporteras ibland inte in av lärare, därför har dessa räknats upp för att motsvara antal deltagande klasser.

I anslutning till 1993 års nationella undersökning genomfördes en särskild studie i årskurs 9 i Stockholms skolor. Då utfördes även en uppföljning av bortfallet (som då var ca 10 %) genom att de elever som var frånvarande vid undersökningstillfället fick besvara formuläret när de återvände till skolan. Som väntat redovisade elever i bortfallsuppföljningen en mer omfattande konsumtion av alkohol, narkotika och tobak än i det ursprungliga undersökningmaterialet. De ursprungliga undersökningresultaten påverkades emellertid inte med mer än enstaka procentenheter vid inkludering av de senare inhämtade uppgifterna (Andersson & Hibell 1993). Även om det var många år sedan denna bortfallsstudie genomfördes antas samma förhållanden på det stora hela råda även idag.

Av tabell D framgår om frånvaron vid undersökningstillfället var giltig eller ej, vilket rapporteras in av lärarna i den medföljande klassrapporten. Den mest förekommande typen bland niondeklassare var giltig frånvaro, såväl i Kalmar län som i riksundersökningen (17 respektive 16 procent). Även bland gymnasieelever var giltig frånvaro vanligast. I Kalmar län uppgick andelen till 17 procent och i riket var andelen 16 procent. Ogiltig frånvaro bland elever i årskurs 9 var 3 procent och bland elever i gymnasiets år 2 var det 4 procent. Motsvarande andel för riket var 5 respektive 3 procent.

Tabell D. Elevfrånvaro rapporterad av lärarna. Procent. Kalmar län och Riket. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. 2023.

	Kalmar län	Riket
Årskurs 9	Andel (%)	Andel (%)
Giltig frånvaro (inkl. sjukdom)	17%	16%
Ogiltig frånvaro	3%	5%
Frånvaro totalt	20%	22%
Gymnasiet år 2	Andel (%)	Andel (%)
Giltig frånvaro (inkl. sjukdom)	17%	16%
Ogiltig frånvaro	4%	3%
Frånvaro totalt	21%	2%

I tabell E redovisas antal elever som ingår i undersökningen fördelat på kommun. Kommuntillhörigheten bestäms i första hand av vad eleverna själva rapporterat, antingen via fasta kryssalternativ eller i öppen text. I den mån frågan lämnats obesvarad har i stället skolans kommuntillhörighet fått avgöra den geografiska bestämningen.

I årskurs 9 hade Borgholm, Emmaboda, Högsby, Mönsterås, Mörbylånga, och Torsås för få svarande för att få en separat könsredovisning. Därav redovisas dessa kommuner sammanslaget i resultatredovisningen. Högsby hade för få svaranden för resultatredovisning för årskurs 9 på kommunnivå överhuvudtaget.

I gymnasiets år 2 var det Borgholm, Emmaboda, Hultsfred, Högsby, Mönsterås, Mörbylånga och Torsås som hade för få svarande för att kunna få en separat könsredovisning. Tre kommuner hade för få svaranden för resultatredovisning för gymnasieelever på kommunnivå överhuvudtaget. Dessa är Emmaboda, Högsby och Torsås.

Tabell E. Antal elever som ingår i datamaterialet fördelat på kommuner i Kalmar län. Årskurs 9 och gymnasiet år 2. 2023.

	Årskurs 9			Gymnasiet år 2		
	Pojkar	Flickor	Totalt ^{a)}	Pojkar	Flickor	Totalt ^{a)}
Borgholm	47	35	88	31	34	66
Emmaboda	31	34	66	31	7	39
Hultsfred	64	54	123	46	44	91
Högsby	14	20	34	15	13	29
Kalmar	316	303	646	308	287	627
Mönsterås	55	37	97	44	46	93
Mörbylånga	32	43	78	61	41	110
Nybro	76	83	166	74	64	145
Oskarshamn	116	118	242	122	124	257
Torsås	35	19	57	16	24	41
Västervik	133	134	279	100	117	223
Annan kommun	-	1	1	24	35	61
Totalt	919	881 ^{b)}	1877 ^{b)}	872 ^{b)}	836 ^{b)}	1782 ^{b)}

a) Inklusive elever som uppgett "annan könsidentitet" eller lämnat frågan obesvarad.

b) Inkluderar elever som uppgett annan boendekommun.

Kontroll och justering av data

Innan resultatanalyserna påbörjas exkluderas de formulär som bedöms vara uppenbart skämtsamt, överdrivet eller otillräckligt ifyllda. Exkluderingen görs med fasta kriterier via fem förprogrammerade datafilter (se bilaga 1 för frågeformuleringar):

Filter 0: Ej svarat på någon fråga i enkäten.

Filter 1: Ej svarat på 5 eller fler av 9 centrala frågor.

Filter 2: Svarat ”Ja” på alla narkotiska preparat.

Filter 3: Svarat ”två gånger eller mer” på 16 eller fler av 18 frågor gällande problem i samband med att en druckit alkohol.

Filter 4: Angett en total alkoholkonsumtion överstigande 100 liter ren alkohol senaste 12 månaderna.

Alla enkäter som uppfyllde något av de ovanstående villkoren filtrerades bort ur det slutgiltiga datamaterial som ligger till grund för resultatredovisningen. Utöver detta sänktes årsalkoholkonsumtionen till 50 liter ren alkohol för de elever som nådde en total konsumtion om 51–100 liter för de senaste 12 månaderna. För motivering och utförligare beskrivning av detta, se *Så görs CAN:s skolundersökning (Gripe 2013)*.

Allmänna kommentarer till tolkningen av resultaten

För att underlätta tolkningen av resultaten ges här några generella metodologiska kommentarer och förklaringar. Ett viktigt påpekande är att enskilda siffror snarast bör betraktas som en storleksordning på konsumtionen av en viss substans, än som ett exakt mått på det verkliga beteendet. Det talar för att det är mer meningsfullt att till exempel jämföra olika grupper med varandra, eller utveckling över tid, än att dra alltför kategoriska slutsatser utifrån en enskild siffra. Vid jämförelser mellan Kalmar län och riket är det också viktigt att beakta att små differenser oftast inte är signifikanta. Därför bör man inte dra alltför långtgående slutsatser av mindre skillnader.

Resultaten presenteras genomgående i procent, förutom när det gäller total årskonsumtion av alkohol, då liter i stället anges som enhet. I normalfallet beräknas procenttalen på det totala materialet och i dessa fall redovisas inte bastalen (det vill säga antal elever som ingår i underlaget för procentberäkningarna – se tabell E). När beräkningarna endast avser en begränsad del av elever (som till exempel andel rökare som vill sluta röka) anges bastalen i tabellen efter bokstaven n. Totalvärdena innefattar flickor och pojkar samt individer som har uppgett annan eller ingen könstillhörighet.

I de fall bastalen understiger CAN:s metodologiska och etiska gräns om 50 individer utgår tabellen och inga tillhörande uppgifter redovisas.

Antalet formulär som ligger till grund för analyserna i Kalmar län i årskurs 9 är 1 877 och i gymnasiets år 2 är det 1 782.

Det bör påpekas att resultaten blir mera osäkra vid redovisningar på mindre grupper. Enstaka elever kan då påverka resultaten märkbart. Eftersom resultaten för ”alla” innefattar även de som inte angett könstillhörighet, kan det för vissa frågor göra att totalen inte alltid verkar logisk i relation till resultaten för pojkar respektive flickor.

I enkäten finns ett antal frågor gällande erfarenhet av olika substanser som är konstruerade enligt exemplet nedan.

15 Har du någon gång druckit alkohol?

Räkna inte med drycker under 2,8 % t.ex. lättöl eller svag cider. Markera med ett eller flera kryss.

- A Nej
- B Ja, under de senaste 30 dagarna
- C Ja, under de senaste 12 månaderna
- D Ja, för mer än 12 månader sedan

Denna typ av frågor ger tre prevalensmått. Frågorna kodas och döps på ett enhetligt sätt enligt följande (med ovanstående alkoholfråga som exempel):

Livstidsprevalens (AlkLTP): Innefattar de som valt något av svarsalternativen B–D.

12-månadersprevalens (AlkLYP): Innefattar de som valt något av svarsalternativen B–C.

30-dagarsprevalens (AlkLMP): Innefattar de som valt svarsalternativet B.

Tabellerna i bilagorna är siffrumrerade och följer i princip den ordning som frågorna ställts i enkäten. I tabellerna redovisas samtliga elever som skulle ha besvarat respektive fråga. Detta innebär att andelen som lämnat frågan obesvarad redovisas som ”Ej svar”. Med andra ord ingår alltså det interna svarsbortfallet i beräkningarna. I de fall då eleven enligt enkätinstruktionerna ska hoppa över frågan redovisas detta som ”Ska ej besvara frågan”.

I tabellbilagorna återges resultaten avrundade till hela procentenheter. På grund av avrundningseffekter kan det därför förekomma att andelarna i vissa tabeller inte summerar till 100. Procenttal avrundat till 0 innebär att svarsalternativet har angetts av färre än 0,5 procent.

Referenser

Andersson B & Hibell B (1993). *Skolelevers drogvapor 1993*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

EMCDDA (2022). Risk assessment report on the new psychoactive substance 1-(3-chlorophenyl)-2-(methylamino)propan-1-one (3-chloromethcathinone, 3-CMC) in accordance with Article 5c of Regulation (EC) No 1920/2006 (as amended). Risk Assessments, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Gripe I (2013). *Så görs CAN:s skolundersökning. En genomgång av praktiskt genomförande och metodologi*. Rapport 135. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Johnson T. P. (2014). *Sources of Error in Substance Use Prevalence Surveys*. Int Sch Res Notices 2014: 2014: 923290.

Proposition 2020/21:132. En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025.

Raninen J & Nyström S (2013). *Reviderad enkät 2012. En analys av resultatkillnader*. Rapport 134. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

SFS 1992:1554. *Förordning om kontroll av narkotika*. Svensk författningssamling. Stockholm: Socialdepartementet.

Socialdepartementet (2013). Uppföljning av regeringens alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksstrategi: förslag på indikatorer avseende de prioriterade målen i strategin. Rapport 2. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialdepartementet (2016). *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020*. Regeringens skrivelse 2015/16:86. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialdepartementet (2022). En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025. Regeringens skrivelse 2021/22:213. Stockholm: Regeringskansliet.

Zetterqvist M (red.) (2022). *CAN:s nationella skolundersökning 2022*. Rapport 215. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

C.A.N

CAN – Nationellt kompetenscentrum inom ANDTS (alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel). Vårt fokus är undersökningar, forskning och kommunikation. Vi genomför även lokala och regionala undersökningar och kartläggningar på uppdrag av kommuner och län.

CAN är en unik aktör med en fot i civilsamhället och en i det offentliga. Styrelsen utses till hälften av regeringen och till hälften av de cirka 50 medlemsorganisationerna vid årsmötet. CAN står för Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Läs mer om oss på www.can.se

